

Imagináció a filozófiában

*Hermeneutikai, fenomenológiai,
vallásfilozófiai megközelítések*

A FILOZÓFIA ÚTJAI

Sorozatszerkesztő

FEHÉR M. ISTVÁN

A sorozatban eddig megjelent:

Schwendtner Tibor (szerk.): *Metszéspontok.
A fenomenológia és a hermeneutika határvidékén*

Fehér M. István: *Hermeneutikai tanulmányok I.*

Margitay Tihamér–Schwendtner Tibor (szerk.):
Tudomány megértő módon. Hermeneutika és tudományfilozófia

Schwendtner Tibor: *Szabadság és fenomenológia.
Tanulmányok Husserlről és Heideggerről*

Vető Miklós: *Simone Weil vallásos metafi zikája*

Susszer Zoltán László (szerk.): *Útkereső értelmezések*

Nyíró Miklós: *Nyelviség és nyelvfeleltség
– Hans-Georg Gadamer és a nyelv hermeneutikája*

Olay Csaba: *Hannah Arendt politikai egzisztencializmusa*

Richard Rorty: *Filozófia és társadalmi remény*

Nyíró Miklós (szerk.): *Hans-Georg Gadamer – egy 20. századi humanista*

Nyíró Miklós (szerk.): *Filozófia a globalizáció árnyékában: Richard Rorty*

W. Schmidt-Biggemann: *Teodícea és tények.
A német felvilágosodás filozófiai profilja*

Michael Quante: *A cselekvés hegeli koncepciója*

Nyíró Miklós (szerk.): *Filozófia mint de(kon)strukció: Heidegger és Derrida*

Fehér M. István, Lengyel Zsuzsanna Mariann, Nyíró Miklós,

Olay Csaba (szerk.): *„Szót érteni egymással”*

– *Hermeneutika, tanulmányok, dialógus*

Fehér M. István, Kiss Andrea-Laura, Lengyel Zsuzsanna Mariann,
Nyíró Miklós (szerk.): *Vitában egymással – Filozófusok disputái, kontroverziái*

Imagináció a filozófiában

*Hermeneutikai, fenomenológiai,
vallásfilozófiai megközelítések*

SZERKESZTETTE:

FEHÉR M. ISTVÁN, LENGYEL ZSUZSANNA MARIANN,
KISS ANDREA-LAURA, BOGNÁR LÁSZLÓ

L'Harmattan Kiadó – MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport
Budapest, 2017

A kötet az Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK Filozófia Intézetének
MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoportjában,
az MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája támogatásával készült.

This work was carried out as part of the János Bolyai Research Scholarship of
the Hungarian Academy of Sciences (BO/00053/13/2) in the framework of
the MTA–ELTE Hermeneutics Research Group. The realization of this project is
supported by the Office for Research Groups Attached to Universities and
Other Institutions of the Hungarian Academy of Sciences.

© L'Harmattan Kiadó, 2016
© Szerkesztők és szerzők, 2016
© MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport, 2016

ISBN 978-963-414-256-0
ISSN 1586-8761

A kiadásért felel Gyenes Ádám

A sorozat kötetei megrendelhetők,
illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: (+36-1) 267-59-79
szerkesztoseg@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Párbeszéd Könyvesbolt
1085 Budapest, Horánszky u. 20.
Tel.: (+36-1) 445-2775
parbeszedkonyvesbolt@gmail.com
www.konyveslap.hu

• TARTALOM •

Szerkesztői előszó 7

I.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Fehér M. István: A képzelőerő vonzaskörében: szabadság,
szolidaritás, műveltség. 19

Boros Gábor: Hobbes az imaginációról. 44

Kiss Lajos András: Imagináció és materiális fenomenológia
– Gaston Bachelard. 59

II.

FENOMENOLÓGIA ÉS PSZICHOLÓGIA

Ullmann Tamás: Képzület és tudattalan. A fenomenológia
és a pszichoanalízis találkozása 79

Vermes Katalin: Test, kép, képzület.
Lacan és Merleau-Ponty nyomában. 106

Horváth Lajos: Gyenge fantázia és vizionárius fantázia
A módosult tudatállapotok fenomenológiai jelentősége. 121

Cseri Kinga: Az imagináció jelentősége
Jung valláspszichológiában 141

III.
HERMENEUTIKA ÉS FENOMENOLÓGIA

<i>Lengyel Zsuzsanna Mariann</i> : Képzelőerő és megértés hermeneutikai nézőpontból Dilthey, Heidegger, Gadamer műveiben	159
<i>Jani Anna</i> : A fantáziaélmény időhorizontja és a beleézés aktusa Neutrális jelen és tényleges jelen (Edith Stein és Husserl)	205
<i>Marosán Bence Péter</i> : Szabadság és képzelet. Az ember mint világteremtő lény Sartre fenomenológiájában	218
<i>Kiss Andrea-Laura</i> : Imagináció és megértés Heidegger és Gadamer hermeneutikájában	232

IV.
MŰVÉSZET, ÉLMÉNY, VALÓSÁG

<i>Veres Ildikó</i> : „A valóságos aktusok ellenpárjai a mintha-aktusok” – Élmény és imagináció összefüggései a magyar filozófiában . . .	253
<i>Darida Veronika</i> : A valós és az imaginárius alakváltozásai (Proust és Lacan között)	279
<i>Bognár László</i> : A Kulesov-hatás és a nézői képzelet Hermeneutikai vonások Kulesov írásaiban a filmről	291

V.
TÁRSADALOM ÉS KÉPZELET

<i>Krémer Sándor</i> : Imagináció az igazság előtt (Richard Rorty)?	329
<i>Kerekes Erzsébet</i> : Imaginárius, szimbolikus és Valós hármassága Slavoj Žižek <i>A törékeny abszolútum</i> c. művében (Egy kis Žižek, Freud, Lacan)	342
<i>Lurcza Zsuzsanna</i> : A konstruált „aktualitás” mint képzelet Aktualitás és korszerűtlenség: a terrorizmus aktualitása	372
<i>A szerzőkről</i>	391

Jelen kötet anyaga annak a két napos budapesti konferenciának az előadásai köré szerveződik, amely az MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport kezdeményezésére 2015. május 21–22-én *Imagináció a filozófiában – hermeneutikai, fenomenológiai, vallásfilozófiai megközelítések* címmel az ELTE BTK Filozófiai Intézetében került megrendezésre.

Tanulmánykötetünkben az imagináció gazdag problémaköre kerül elénk. Az imagináció (fantázia, képzelet) fogalmát az európai filozófiai tradíció már az ókortól kezdve a kultúra meghatározó elemeként értelmezte, s e fogalom ma is gyakori hivatkozási pont annak ellenére, hogy nem vált az európai gondolkodás történetében centrális problémává. E téma kutatása, kritikai továbbgondolása az utóbbi egy-két évtizedben került a nemzetközi szakirodalom homlokterébe, Magyarországon azonban hiánypótló vállalkozásnak számít. Ennek értelmében a kötet összeállításánál két szempontot tartottunk szem előtt. Egyrészt bevezető jellegű áttekintést szerettünk volna nyújtani e tematikus témakörbe, másrészt arra törekedtünk, hogy e bemutatás tükrözze az elmúlt évek kutatási tendenciáit, a bennük kibontakozó új perspektívákat. A kötetben olvasható írásokat – a konferencia eredeti szándékának megfelelően – nem kívántuk valamely tudományos irányzat mögé felsorakoztatni: teret hagytunk a sokféle kutatói törekvésnek, amelyben a tematikus és módszertani sokszínűség egyaránt tükröződik. E kutatások spektruma tematikailag tág teret ölel fel, különböző diszciplínákat érint, eltérő megközelítéseket jelenít meg, amelyek e téma filozófiatörténeti vizsgálatán túl kiterjednek egyebek mellett a hermeneutikai, fenomenológiai, kultúratudományi, művészetfilozófiai, valláspszichológiai, társadalomelméleti és pszichoanalitikus kutatások kérdésfeltevéseire is. Kötetünk ugyanakkor több, mint a konferencián elhangzott előadások gyűjteménye;

olyan tanulmányokat is tartalmaz, amelyek előadásként nem hangzottak el. Attól függően, hogy a szerzők milyen szisztematikus, kritikai vagy történeti szempontokat érvényesítenek, a tanulmányokat öt fejezetbe soroltuk: *I. Plenáris előadások; II. Fenomenológia és pszichológia; III. Hermeneutika és fenomenológia; IV. Művészet, élmény, valóság; V. Társadalom és képzelet.*

Előljáróban az egyes írások tartalmát egymásra következtetésük sorrendjében röviden összefoglaljuk:

*Fehér M. István*nak *A képzelőerő vonzaskörében: szabadság, szolidaritás, műveltség* c. tanulmánya arra tesz kísérletet, hogy a kötet középpontjában álló témakört – az imaginatio, a képzelőerő fogalmát – más fogalmak hálójában, a velük való kapcsolódás felől világítsa meg, kiindulva abból a hermeneutikai meggyőződésből, hogy egy fogalom meghatározása nem egyéb, mint kontextusának ki- és felmutatása. Ilyenformán szabadság, szolidaritás, műveltség kérdésköre képezi azt a fogalmi hátteret, melybe a képzelőerő időről időre beágyazódik; más szóval, amelyek „vonzaskörében” nyeri el mindenkori sajátlagos jelentését. Az imaginációnak a szabadságra való vonatkoztatása Sartre-ra, a szolidaritással való összefüggése Rortyra, a műveltség gondolkörében való tematizálása Gadamerre utal. E rekonstrukció során más jelentős gondolkodók is szót kapnak, mindenekelőtt Kant és Heidegger, akiknek a nézőpontjai felől kaphatunk képet e fogalomnak az újkori filozófia történetében való megjelenéséről, felfutásáról és hanyatlásáról.

Boros Gábor tanulmányában (*Hobbes az imaginációról*) a Hobbes általános filozófiai nézeteinek mozgáseméleti megalapozását szolgáló elgondolások kerülnek tárgyalásra (az *Elementa philosophiae* első *De corpore* c. része és a *Leviatán* első fejezetei). Ezekre koncentrálnak mutatja be a szerző, milyen mértékben épül az egész hobbes-i ismeretelmélet az imaginációra, s Hobbes imagináció-elméletében egyfajta speciális „proto-fenomenológia” körvonalai bontakoznak ki. A tesztet hobbes-i „mozgásemélet”-ében felbukkan egy rejtély, amely nem más, mint a testi mozgások és az imagináció közötti váltás: más szóval az hogy, hogy egyáltalán létezik a megismerés értelmében vett *reprezentáció*, megjelenítés, amelyet Hobbes a leginkább csodálni valóknak nevez. Ez az, ami a Descartes elleni metafizikai polémiája hátterét alkotja. Hobbes-nál elvileg minden csak mozgás, mégis az a helyzet, hogy az imagináció, a fantazma szférája a fizikai dolgoktól függetlenül vizsgálendő. A fantazmák létrejövése *to phaineszthai-*

ként, felfénylésként a legcsodálatraméltóbb esemény, amelynek három alaprétégen (a vitális mozgások, álmok és az éber gondolati tevékenységek szintjén) keresztül követi nyomon a szerző, miként lehetséges, hogy Hobbes az *imaginatio* egy fajtájaként fogja fel a megértést, s ezzel a megértés tehetségét, az értelmet is.

Kiss Lajos András tanulmánya (*Imagináció és materiális fenomenológia – Gaston Bachelard*) azt a folyamatot elemzi, ahogyan Gaston Bachelard az 1930-as évektől kezdve lépésről lépésre kidolgozta az imagináció jelentőségét egy materiális fenomenológia keretében, amikor valójában az anyag (az elemek) és az ember találkozásának mikro- és makrodramáit kutatta, és azokat a találkozásokat analizálta, melyekben az anyag még nem lett idegenné. Lényegi hangsúlyt kap az a bachelard-i felismerés, hogy szükséges felvenni a testet és annak fantasztikumát a filozófiai reflexióba, amennyiben a test különféle imaginációk, képzelet-metamorfózisok *vehiculuma*, jóllehet egy freudi pszichoanalízis keretein túl, és az újraértelmezés szükségességét szem előtt tartva. A szerző Bachelard munkái alapján tárja fel, hogyan lehet a képzelőerőt, illetve a hozzá kapcsolódó episztemikus teljesítmény értékét rehabilitálni. Kitér Bachelard Husserl-kritikájára és Sartre Bachelard-ral folytatott vitájára, érintve azt a fontos problémát, hogy miképp lehet egy kép(-képzelet) egyszerre egyedi és transzszubjektív, ill. hogyan kerülhetők el a geometriai gondolkodás közhelyszerű evidenciái.

Ullmann Tamás tanulmánya (*Képzelet és tudattalan. A fenomenológia és a pszichoanalízis találkozása*) olyan többnyire kortárs törekvésekből indul ki, amelyek nem egyszerűen egymás mellé állítják a fantázia fenomenológiáját (a fantáziának a tudataktusok lényegszerkezetében és működésében játszott szerepét) és a fantázia pszichológiáját (a fantáziának a szubjektum életében játszott szerepét) mint kétféle beszédmódot, hanem felületes összevegyítés helyett a két elmélet (Husserl és Freud) strukturális, mélyszerkezeti egyeztetésére vállalkoznak, ahol is a két megközelítés nem egyszerűen a fantáziaműködés két aspektusát jeleníti meg, hanem lényegi pontokon utalnak egymásra. Sokféle lehetőség kínálkozik a fenomenológiai tudattalan fogalmának kidolgozására és erre számos kísérlet született (pl. a vágy, ösztön, testiség felől). Ezek a fogalmak viszont abban az értelemben nem vezetnek messzire, hogy nem nyitnak utat a fenomenológiai tudattalan felé, hanem inkább konstruálnak egy „szürke zónát”, amelyben a feltételezett tudat és a feltételezett

tudattalan találkozhatnak. A szerző azt mutatja be, hogy a fantázia elemzése konkrétabb utat kínál és ezáltal alkalmasabbnak tűnik e feladat végrehajtására.

Vermes Katalin írásának (*Test, kép, képzelet. Lacan és Maurice Merleau-Ponty nyomában*) témája a testélmény és testkép (testfantázia) összefüggése: az a folyamat, ahogy a belső testélmény és a saját testről mint tárgyról alkotott kép (fantázia) szétválik egymástól, s mindig új szinteken kapcsolódik össze. Az individuáció történetét a fiatal Lacan, csakúgy, mint Merleau-Ponty a testi és kapcsolati differenciáció szoros összefüggésébe állította bele. A pszichogenezis szintjén zajló differenciálódási folyamat az anya–gyermek kapcsolat interszubjektív szövedékébe ágyazott, jelentősége azonban túlmutat ezen: minden képkalkotás, szimbólum és tárgyképződés, s velük együtt a kulturális közösségi miliő sajátosságainak képződése vissza-utal testélmény és testkép (testfantázia) állandóan zajló differenciálódására. A tanulmány előbb a személyközi tükrözés pszichogenetikus kapcsolatát vizsgálja a korai Lacan és Merleau-Ponty írásai nyomán, majd behelyezi ezen összefüggést a *Látható és láthatatlan* ontológiai perspektívájába.

Horváth Lajos tanulmánya (*Gyenge fantázia és vizionárius fantázia: a módosult tudatállapotok fenomenológiai jelentősége*) a módosult tudatállapotok definíciós problémáit mutatja be, majd ezt követően törekszik elhelyezni őket a fenomenológiai kutatás területén belül is. A szerző tézise szerint a módosult tudatállapotok speciális formája, a vízió különös jelentőséggel bír a fenomenológia számára. Bár a vizionárius állapotok korántsem normál működésmódjai a tudatnak, de bizonyos kognitív pszichológiai és evolúciós episztemológiai vizsgálódások szerint magáról a tudat működéséről is információt nyújthatnak. A módosult tudatállapotok iránt megindult érdeklődés a tudatkutatáson belül lehetőséget nyújthat arra, hogy a *vizionárius fantázia* koncepciójával kiegészítsük a kortárs fantázia fenomenológiákat. A szerző hipotézise szerint ha Dieter Lohmar gyenge fantázia koncepciója és Benny Shanon vízió-koncepciója között a hasonlósági és különbözőségi viszonyokat feltérképezzük, akkor kiderülhet, hogy a vizionárius fantázia és a gyenge fantázia a fantáziaműködés spektrumának végpontjain helyezkedik el.

Cseri Kinga tanulmánya (*Az imagináció jelentősége Jung valláspszichológiájában*) Jung komplex pszichológiájának teológiai vonat-

kozásaira koncentrálnak, ahol is nem hagyható figyelmen kívül az *aktív imagináció* kérdéskörének (azaz a tudattalan passzivitás és az éber figyelmi aktivitás egyensúlyának) a jelentősége. Az *aktív imagináció* a jungi valláspszichológia egyik alapvető dimenziója, melynek hatóereje mind terápiás célból, mind a vallási tapasztalat szempontjából meghatározó kérdéskör. Az imaginatív valláspszichológia adalékot nyújthat az affektusok transzformációjának, az archetípusoknak és a fantázia fenomenológiájának kutatásaihoz, s a szerző ezen gondolati összefüggésekbe nyújt összegző betekintést.

Lengyel Zsuzsanna Mariann tanulmánya (*Képzelőerő és megértés hermeneutikai nézőpontból Dilthey, Heidegger, Gadamer műveiben*) azt vizsgálja, hogy Dilthey, Heidegger és Gadamer miként nyújtottak saját filozófiai bevezetést a „megértés és képzelőerő” összefüggésébe, s hogy e gondolkodóknál miként értékelődött fel e problémakör filozófiai relevanciája azáltal, hogy új problémák kibontására használták fel saját írásaikban. E kérdéskör kristályosodási pontjaként jelenik meg Diltheynél a megismerés és az élet megértése módszertanilag a szellemtudományok számára; ezután Heideggernél a képzelőerő centrumszerepének bizonyítása által tisztázható a létmegértés lehetősége, a filozófia és teológia határterületén, ahol fontos szerepet kap a kanti sematizmus átértelmezése; végül Gadamernél a kanti esztétika kritikájából bontakozik ki az imaginációnak a szemléletben, illetve az „emberré képzés” folyamatában (*Bildung*) való szerepe. A szerző ezen összefüggéseket követi nyomon.

Varga-Jani Anna tanulmánya (*A fantáziaélmény időhorizontja és a beleérzés aktusa. Neutrális jelen és tényleges jelen – Edith Stein és Husserl*) Edith Steinnek *A beleérzés problémájáról* c. első filozófiai munkája alapján a beleérzés aktusával párhuzamosan vizsgálja az emlékezés, az elvárás és a fantázia tudati aktusait. Stein doktori disszertációjának nyomtatásban is olvasható legeredetibb, második része olyan gondolatmenet, amely a beleérzés elméleteinek szintézisét kívánja nyújtani, és a beleérzés aktusát más fenomenológiai aktusok (emlékezés, fantázia, elvárás) viszonylatában vizsgálja. Ezt követően Stein az *Eszmék II* koncepcióját követve a pszichofizikai individuum konstitúcióját a tiszta én, a tudatáram, a lélek, az én és a test viszonyának analysisén keresztül tárgyalja, és ez jelenti az idegen individuum tapasztalatának előkészítő vizsgálatát. Noha Stein a husserli értelemben vett neutralitás fogalmára csupán egyetlen egyszer utal,

és a fantáziamodifikáció és a neutrális modifikáció közötti különbséget kifejtetlenül hagyja, a steini élményaktus kialakulása szempontjából ez a vizsgálódás mégis meghatározónak tekinthető.

Marosán Bence Péter tanulmánya (*Szabadság és képzelet. Az ember mint világtերemtő lény Sartre fenomenológiájában*) azt a kérdést járja körül, hogy Sartre jelentős mértékben támaszkodott a világra vonatkozó husserli és heideggeri leírásokra, s hogy ami ebbe a képbe – Sartre részéről – igazi újdonságot visz, az a képzelet középpontba helyezése; illetve képzelet és szabadság szerves összefonódása Sartre munkáiban. Ebben a kontextusban szabadság, képzelet és társadalmi praxis egyazon struktúra-egész összefüggéseiként bontakoznak ki. Az érintett témáknak megfelelően a tanulmány három nagyobb részre tagolódik: képzelet és szabadság összefüggése a korai Sartre-nál, a képzelet mint világalakító erő *A lét és a semmiben*, végül a képzelet forradalma, azaz a képzelet mint a világot újraalakító erő.

Kiss Andrea-Laura tanulmánya (*Imagináció és megértés Heidegger és Gadamer hermeneutikájában*) arra szeretne rámutatni, hogy a heideggeri-gadameri hermeneutikában, s ezen belül a megértés-értelmezés folyamatának leírásában miként lelhető fel az imagináció mozzanata. A vizsgált területeken nem beszélhetünk az imagináció fogalmának explicit tematizáltságáról, inkább a megértés-értelmezés folyamatában rejlő megjelenési lehetőségéről van szó. Heideggernél a világban való eligazodási képesség, a világ gondba vétele, a gondoskodó tevés-vevés, a világ számunkra valamiként való megjelenése, a rendelkezésünkre álló eszközökhöz praktikus módon való viszonyulás, a részben tudatos előzetes megértés mind a hermeneutikai megértés olyan ontológiai státuszát igazolja, amelynek kimondatlanul ugyan, de implicit részét képezi maga az imagináció is. Gadamer esetében szintén az imagináció rejtett működését fedezhetjük fel abban, hogy a gondolat belső hangja, a maga teljességében csak a belső fül számára válik hallhatóvá, a megértés pedig a hallgatásban teljeseedik ki.

Veres Ildikó tanulmánya („*A valóságos aktusok ellenpárjai a mintha-aktusok*” – *Élmény és imagináció összefüggései a magyar filozófiában*) az élmény és imagináció problémakörének részletes tárgyalása előtt utal arra, ahogyan Husserl a valóságos aktusok és a mintha aktusok kettéválasztásának összefüggései mentén érvel az elképzelés (*Vorstellung*) és az imagináció lényegi különbségei

mellett. E husserli koncepció és néhány magyar filozófus (Hamvas Béla, Mátrai László és Sík Sándor) egymástól is sok szempontból eltérő imagináció fogalmának komparatív értelmezésére vállalkozik a tanulmány, átgondolva azok újszerűségét, több esetben nem szokványos jelentésű halmazait. Elemzi Hamvas Béla axiómáját („Az életterv nincsen készen, az imagináció teremti”), melyben meghatározó az imaginációnak a realizálás folyamatával való összefüggése. Mátrai László koncepciójában az élmény és az imagináció mint két külön halmaz van jelen, míg az élmények valóságos aktusok, az imaginációk mintha-aktusok: az át nem élt (imaginalizált) események művészi megjelenítései. Végül Sík Sándornál a *valóságos aktusok*, a *mintha-aktusok* és a *művészi imagináció* többsíkú összefüggéshálója jelenik meg, ahol a művészi alkotásban mint objektivációs folyamatban játszik meghatározó szerepet az imagináció.

Darida Veronikának A valós és az imaginárius alakváltozásai (Proust és Lacan között) c. esszéje elsősorban Proust *Az eltűnt idő nyomában* és *A megtalált idő* c. művének az imaginárius terével összefüggő ábrázolásait vizsgálja. E tekintetben nem lényegtelen a „valóság” távolságának kérdése, amelyre csak a művészet adhat feleletet, azaz Proustnak az ideális valóságra és a lényegre irányuló keresése ahhoz a felismeréshez vezet, hogy mindez csak a művészetben lelhető fel. A szerző nem csupán Proust művészetfelfogását értelmezi a költészet vonatkozásában, hanem kitér a recepciótörténet olyan kulcspontjaira is, mint pl. Deleuze és Lévinas Proust-könyve, amelyek a művészetnek az imaginárius területén betöltött szerepéhez kapcsolódó fontos hozzájárulásokat tartalmaznak. Az esszé záró része annak szentel figyelmet, hogy Proust imaginációt illető kutatásai miként kapcsolódnak Freud és Lacan pszichoanalitikai vizsgálódásaihoz.

Bognár László tanulmánya (A Kulesov-hatás és a nézői képzelet. Hermeneutikai vonások Kulesov írásaiban a filmről) a filmi látvány és a nézői képzelet összefüggéseit mutatja be; azt a módot vizsgálja, ahogyan a nézői képzelet munkája megragadható Kulesov filmhatás-elemzésein keresztül. Ehhez kiindulópontként szolgál annak deleuze-i cáfolata, hogy a film illúzió volna. Kulesov megfigyelései alapvetően nem támaszkodnak hermeneutikai okfejtésekre, miként Gadamer *Igazság és módszere* sem a film irányából fogalmazza meg belátásait a művészettel kapcsolatban, – a szerző tézise szerint Kulesov megfigyelései mégis megerősíthetik a gadameri művészet-

értés meglátásait a film területén éppúgy, ahogyan Gadamer fejtegetései is Kulesov állításainak hermeneutikai igazságát. A tanulmány azt az izgalmas kérdést járja körül, hogy Kulesov állításai, amelyek szerint a vágás új létezőt teremt és a montázs valóság, miként kapcsolhatók össze olyan gadameri megfontolásokkal, amelyek a műalkotások átváltoztató erejére vonatkoznak és a művészetet igazságtörténészként láttatják.

Krémer Sándor tanulmánya (*Imagináció az igazság előtt (Richard Rorty)?*) Richard Rorty belátásokban gazdag filozófiáját mutatja be az imagináció felől. E kérdés Rorty számára többek között abból a szempontból vált hangsúlyossá, hogy ha az emberi élet fő pillérei (a nyelv, az én és a közösség) esetlegesek, akkor a szótárak alkotása – egyre inkább – képzelőerőnk függvénye, de ez természetesen nem jelenti azt, hogy egy új szótár megalkotása teljesen önkényes volna. Az imagináció inkább csak a késői Rortynál válik fontos értéké, az *Esetlegesség* könyvtől kezdődően, melyből kiindulva a tanulmány azt járja körül, hogy a nyelv, a személyiség és a közösségek esetlegessége miként biztosít mozgásteret az imagináció számára, s hogyan illeszkedik Rorty neopragmatizmusának egészébe, azaz az imagináció által generált folytonos úton levés hogyan válik alapvetőbbé mint bármely (abszolút) igazság.

Kerekes Erzsébet Slavoj Žižek, szlovén filozófus gondolkodásának egyik középponti fogalmát: a „fantazmatikus Valós”-t állítja tanulmánya (*Imaginárius, szimbolikus és Valós hármassága Slavoj Žižek A törekeny abszolútum c. művében – Egy kis Žižek, Freud, Lacan*) középpontjába *A törekeny abszolútum c.* 1999-ben megjelent műve alapján. Žižek könyve Pál apostol és a pszichoanalízis összeolvasására utaló nyomokat kutatta, Alain Badiou Szent Pál olvasata és a lacani pszichoanalízis lehetséges kapcsolódási pontjai mentén. A tanulmány elsősorban – az imagináriusnak a szimbolikussal és a Valóssal való összefüggéseit vizsgálva – arra keresi a választ, hogy Žižeknek sikerült-e megoldást találnia Freud ősfantázia fogalmából és Mózes-interpretációjából, valamint a páli szeretet-fogalomból az elemzett problémakörben, s e kortárs szerző milyen politikafilozófiai konzekvenciákat vont le a kereszténységből (ill. a vallási képzeletből).

Lurcza Zsuzsanna tanulmánya (*A konstruált „aktualitás” mint képzelet. Aktualitás és korszerűtlenség: a terrorizmus aktualitása*) a társadalom, a (geo)politika, a technológia, az informatika, a média és nem utolsósorban a humántudományok területén kialakult

változások nyomán körvonalazódó aktualitás-*kép*ünkre kérdez rá. A szerző azt a folyamatot rekonstruálja, hogy a bennünket körülvevő jelenségek hogyan produkálnak együttesen egyfajta „valóság-képet”, pontosabban egyfajta *aktualitás-tapasztalatot*, és hogyan gyakorolnak hatást a tudományok és különösen a humántudományok kutatásaira, diskurzusaira is. A tanulmány arra a problémára is kitér, hogy a virtuális valóság (társadalom, politizálás, stb.) hogyan formálja a valósághoz való viszonyunkat, valóság-képünket, képzeletünk világát. Elemzi azt a kérdést, hogy az aktualitáskép összefügg az aktualitás-konstruálás kérdéskörével, amelyet egyfajta média-logika-politika is meghatároz. Ebben a kontextusban tematizálódik a terrorizmus kérdésköre, kitérve a *Szeptember 11.* és a *Charlie Hebdo* eseményeire.

A *Hermeneutika Kutatócsoport* munkája keretében ezúttal e témához kapcsolódó kutatók és oktatók munkáiból szerkesztett összeállítást adunk közre, és ajánljuk az e téma iránt érdeklődő olvasók figyelmébe. Az itt közzétett tanulmányok tematikai és megközelítésmódszertani sokféleségét tekintve, kötetünket azzal a meggondolással bocsáthatjuk útjára, mely szerint e sokféleségből nem utolsósorban az is kiviláglik, hogy sok minden mellett a képzelőerőtől bizonyára nem független az sem, ahogy a különböző szerzők magának a képzelőerőnek a problémáját időről időre körvonalazzák – a képzelőerő mintegy visszahat arra az elméleti keretre, amelyben önmaga konstituálódik.

Budapest, 2016. november

A szerkesztők